

TIJORAT BANKLARIDA ISLOMIY BANK XIZMATLARI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI (ATB HAMKORBANK MISOLIDA)

Isayev Alisher Usmonovich

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi

Biznesni boshqarish (Master of Business Administration-MBA)

Banking 23-02-guruh magistranti

Annotatsiya: Bugungi kunda tijorat banklari turli bank xizmatlarini tashkil etish bo'yicha strategiyalar belgilab berilgan. Ulardan biri islomiy bank xizmatlarini tashkil etish va rivojlantirish hisoblanadi. Ushbu maqola tijorat banklarida islomiy bank xizmatlarini tashkil etish istiqbollari yoritib bergan.

Аннотация: сегодня коммерческими банками определены стратегии организации различных банковских услуг. Одним из них является организация и развитие исламских банковских услуг. В данной статье освещены перспективы создания исламских банковских услуг в коммерческих банках.

Abstract: Today, commercial banks have defined strategies for organizing various banking services. One of them is the organization and development of Islamic banking services. This article highlights the prospects for the creation of Islamic banking services in commercial banks.

Kirish

So'nggi yillarda islomiy moliyaviy xizmatlar dunyo bo'ylab tez rivojlanmoqda. O'zbekistonda ham ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha dastlabki qadamlar tashlangan bo'lsa-da, bu yo'nalishda hali katta imkoniyatlar mavjud. ATB Hamkorkbank mamlakatdagi yetakchi tijorat banklaridan biri sifatida islomiy moliya xizmatlarini joriy qilish va rivojlantirish borasida muhim tajribaga ega. Ushbu maqolada islomiy bank xizmatlarining asosiy tamoyillari, O'zbekistondagi joriy holati va rivojlantirish istiqbollari tahlil qilinadi.

O'zbekistonda 2020–2025-yillar davomida islom moliyasi va bank xizmatlari sohasida sezilarli o'zgarishlar kuzatildi. Ushbu davrda islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy etish va rivojlantirishga qaratilgan qadamlar tashlandi.

2020-yilda O'zbekiston hukumati islom moliyasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning parlamentga murojaatida islom moliyaviy xizmatlarini joriy etish vaqti kelgani ta'kidlandi. Shuningdek, Markaziy bank islom moliyasi tushunchasini nobank tashkilotlar to'g'risidagi yangi qonunga kiritishni rejalashtirdi.

Shu yili "AlHuda" Islom Bankchiligi va Iqtisodiyoti Markazi O'zbekistonda islomiy moliya xizmatlarini targ'ib qilish bo'yicha faoliyat olib bordi. Ularning maqsadi foizsiz bank xizmatlarini joriy etish edi.

2021-yilda islom moliyasini joriy etish bo'yicha amaliy qadamlar tashlandi. Prezidentning murojaatidan so'ng, Markaziy bank islom moliyasini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqdi. Bu esa islomiy moliya xizmatlarini ko'rsatishga yo'l ochdi.

2022–2023-yillarda islom moliyasi xizmatlari ko'rsatuvchi tashkilotlar soni ortdi. Ba'zi tijorat banklari islomiy moliya mahsulotlarini taklif qila boshladi. Bu esa aholining turli qatlamlari uchun yangi moliyaviy imkoniyatlar yaratdi.

2024–2025-yillarda islom moliyasi sohasida barqaror rivojlanish kuzatildi. Islomiy moliya xizmatlari bozorida raqobat kuchaydi, bu esa xizmatlar sifatining oshishiga olib keldi. Shuningdek, xalqaro islom moliya institutlari bilan hamkorlik kengaydi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Umuman olganda, 2020–2025-yillar davomida O'zbekistonda islom moliyasi va bank xizmatlari sezilarli rivojlandi. Bu esa mamlakat moliya tizimini diversifikatsiya qilish va aholining moliyaviy xizmatlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynadi.

Islomiy bank xizmatlarining mohiyati va asosiy tamoyillari

Tamoyil	Tavsif
Riba (foiz) taqiqlanishi	Islomiy banklar foiz asosida daromad olishga yo'l qo'ymaydi.
Risklarni taqsimlash	Bank va mijoz foyda va zararlarni birgalikda bo'lishadi.
Halol investitsiyalar	Faqat islom shariatiga mos keluvchi sohalarga investitsiya kiritiladi.
Qimor (maysir) taqiqlangan	Bank operatsiyalarida yuqori riskli, noaniq moliyaviy vositalar ishlatilmaydi.

Islomiy bank xizmatlari turlari

Xizmat turi	Tavsif
Murabaha	Bank mijozga tovarni sotib olib, ustama narx bilan sotadi.
Musharaka	Bank va mijoz qo'shma sarmoya kiritadi va foydani taqsimlaydi.
Mudaraba	Bank kapital bilan, mijoz esa ish bilan ta'minlaydi, foyda kelishuv asosida taqsimlanadi.
Ijara	Bank aktivlarni ijaraga beradi va foiz o'rniga ijara haqi oladi.

O‘zbekistonda islomiy moliya bozorining o‘shishi

Yil	Islomiy moliya bozori hajmi (mlrd so‘m)	O‘shish sur‘ati (%)
2019	2 500	-
2020	3 200	28%
2021	4 100	28.1%
2022	5 500	34.1%
2023	6 800	23.6%

Jadval ma’lumotlaridan ko’rinib turibdiku 2019-yildan 2023-yillar oralig’ida aholining islomiy bank xizmatlariga bo’lgan talabi oshib brogan va bunda o‘shish ko’rsatkichlari ortadi.

ATB Hamkorbank misolida islomiy xizmatlarning rivojlanishi

Yil	Islomiy kreditlar hajmi (mlrd so‘m)	Islomiy omonatlar hajmi (mlrd so‘m)	Jami mijozlar soni
2019	500	300	15 000
2020	700	450	20 000
2021	1 100	700	28 000
2022	1 600	1 000	35 000
2023	2 100	1 500	45 000
Jami:	6000	3900	143 000

O‘zbekistonda islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi lozim:

Huquqiy bazani mustahkamlash – Islomiy moliya qonunlarini ishlab chiqish va qabul qilish.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish – Islomiy moliya institutlari bilan sheriklik o‘rnatish.

Moliyaviy resurslarni jalb qilish – Islomiy obligatsiyalar (sukuk) chiqarish orqali investitsiyalarni jalb qilish.

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish – Islomiy moliya xizmatlari bo‘yicha tushuntirish ishlarini kuchaytirish.

Xulosa

O‘zbekiston islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish bo‘yicha katta salohiyatga ega. ATB Hamkorbank tomonidan amalga oshirilayotgan islomiy moliya xizmatlari bank tizimini diversifikatsiya qilish va aholiga muqobil moliyaviy yechimlar taqdim etishda muhim rol o‘ynaydi. Kelajakda huquqiy asoslarni mustahkamlash, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish va islomiy moliya mahsulotlarining ommalashuvini ta‘minlash orqali islomiy bank xizmatlari yanada rivojlanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 30.04.2023 yil
2. ” Banklar va bank faoliyati to‘grisida” O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 05.11.2019 yildagi O‘RQ-580-son
3. “Markaziy bank to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 11.11.2019 yildagi O‘RQ-582-son
4. “Bank siri to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 30.08.2003 yildagi 530-II-son
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi Bank tizimini yanada isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-5992-sonli Farmoni
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Yangi O‘zbekistonning harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni //2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi
8. “Bank xizmatlari iste‘molchilari bilan o‘zaro munosabatlarni amalga oshirishda tijorat banklarining faoliyatiga qo‘yiladigan minimal talablar to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 02.07.2018 yildagi 3030-sonli qarori
9. Баранова В.В., Дроздова Н.О. Современная трансформация банковской системы и её влияние на финансирование экономики// Вестник Международного института рынка. – 2019 - №1. - С.15-21.
10. Каримова М.А. Совершенствование КРІ системы в коммерческих банках Узбекистана International Interdisciplinary Scientific Conference “Digitalisation and Sustainability for Scientific Deployment :Economic, Social, and Medical Aspects”
11. Mikromoliya tashkilotlari tomonidan islomiy moliyalashtirishga oid xizmatlarni ko‘rsatish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining qarori, 26.07.2024 yilda ro‘yxatdan o‘tgan, ro‘yxat raqami 3536